

Kalâtdlit-nunâne silasiornek

agdlagtok: Jørgen Taagholt
nugterissok: Jakob Janussen

Kalâtdlit-nunâne píngortitak.

„nunap silâ pívdľugo okaravit silagigtánguatsiarnera erkumínerardľugo okarfigísavavkit nuna kanok ítússok. silardľulerângame avđlarpagssuarnut nalerkiutdlune sákortunerussakaok anorerssuit sákortussarnerssuat íssivđlo apissarneratálo ingassagtarnerssuat erkarsautigalugit. tamatigúnerussordle silardľuit sivikitsuínaussarput kakutigutđlo tákú-tardľutik. akornine silagigtarpok uvfa nuna puerkoraluartok. tamatumúnga nuname sermek píssutauvok; tungâníme anore nigđlertok suvertuáinarpok silardľúp nuiai erkaminit áungartítardľugit taimalo amerđlanertigut kulâ agđlárkigtardľune. akerdľianigđle nunat erkânítut pinekartarput; nunáme erkâmiue tamar-mik silardľugssaraluinik pissarput; silardľugđlo ingminit supûgâ tamákerđlune puerkutut avđlanut nagđliútarpok. tamána pásigugko tusagkangnit amerđlanerussunik tusagakásavđlutit pissariakar-tísángínguatsiarpat.“

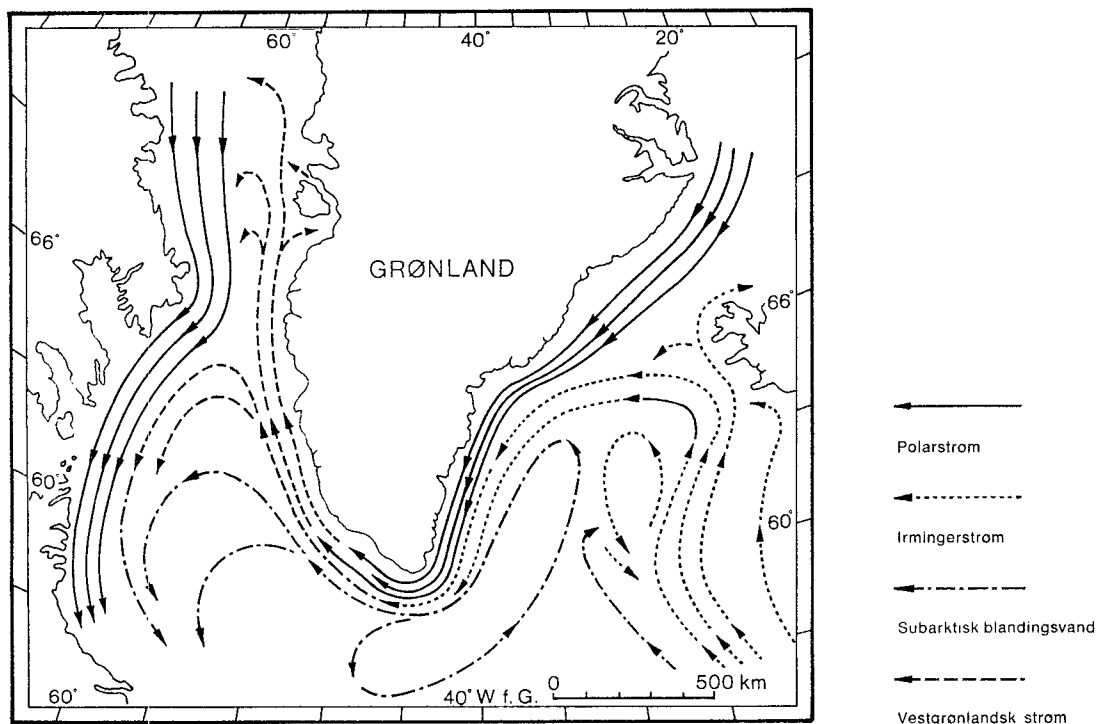
(„Kongespejlet“-mit 1250 migss. agđlagkamit tigussak).

Kalâtdlit-nunât tamarme – nauk ku-

jámut isua Osłotut kujasigtigigaluarđlune – klimamigut *nunat íssigtut klimānut* ilauvok. nunat aussame kiangnerpâgângamik káumáme ilivitsume avgua-katigígsitđľugo 10° C atautđľugo kiássusekartartut íssigtut klimānik klimakar-tutut nautsorssúnekartarput. klimamut sumut atassut kigđlilersorniaráine ukiu-me nunat kanok íssigtigissarnerat naut-sorssútigínekarnek ajorpok, nunáme akungnagtunut ilaussut arđlaisa iláine ukiume Kalâtdlit-nunānit íssingnerussa-kaok. ukiúkut ísse ukiuđđlo takíssusia Avangnānit Kujatānut ássigíngekaut au-ssamile kiássusek avgua-katigígsíkáine ássigíngerujugssuarnane.

kausuitsup imartâ Golfstrømimit Nor-gep sineriátigórtumit, sarfamit Berings-strædekôrdľune avangnamukartumit au-ssauneranilo kûgssuarnit píngártumik Ruslandip nunatānit sikuiuitsup avang-nardľiup imartainut ailarnek ajungajavigsunut kûgtunit angnertokissumik ímernekartarpok.

sarfak kausuitsup imartānêrsok ang-nerpâk tássa sarfak sákortokalune Tuno sinerđľugo kujámukartok. kausuitsup

sarfâ táuna sákortokissok, nigdlertok sikunigdlo ulivkârtok Islandip Nunavdlo-isuata akornáne Golfstrømp kíssartup, tarajokakissup avangnamukartuvdlo ilânit Islandimik kitâtsissumik Islandivdlo sineriatigôrnermine kímút kujámutdlo sangussartumik akunekartarpok. tauva ingerdlakatigîlersarput ingmingnutdlo akulerúkiartuâriardlutik Kitâta sarfâtut avangnamut ingerdlarkigtardlutik. kausuitsup sarfâ Davisstrædep kitâ'tungâgôrdlune kujámukartok nâpíkangamiuk kímút sangussarpok akuleruvfigissardlugulo.

siláinak ímap kulânítok ímap kíssássusiatungajak kíssássusekalertarmat sarfat nigdlertut kíssartutdlo kíssássusísa ássigîngíssutait Tunup Kitâtao klimáinut súniutekartorujugssûput.

siláinait ássigîngítsut pingasut tamar-

mik ingmíkôrutilingnit pissut ingmingnut nâpínermingne píssusait Kalâtdlit-nunâta klimánut súniutekartarorujugssûpútaok. siláinak kausuitsup kulânítok nigdlertok sikuiuitsup imartânêrsûvok, sikuiuitsup siláinâ isugutángitsok Siberiap avangnâ'tungâta kerkanêrsûvok siláinaitdle pingajuat tássauvdlune Imaviup siláinâ isugutassok. siláinait táuko pingasut nâpivfiáne nakitsinikivfît Imaviup avangnâ'tungâne taimalo âma Europap avangnâne klimamut súniutekartakissut píngorartarput. siláinait nigdlertut kujámut ingerdlaornermingne Imaviup siláinâ aporagkângássuk siláinaup sarfai píngoralersarput, táukulo – siláinait ássigîngítsut kanok isugutatigínerat ingmingnutdlo nalerkiutdlutik kanok angnertutigínerat aperkutaavdlutik – Kalâtdlit-nunâta silánut aulajangíssûsarput.

Kalâtdlit-nunâta ilâta apúmik kagdler-simassûp — tássa kekertap 80 procentiata migssâ — kulâne aputip kagdlerigsup sekernup kínguaise amerdlanerssait — 90 pct.ê anguvdlugit — mitdlugúnagit uterterkínartarpai, taimáitumigdlo aput ingmârarssuáinak kíssangnekartarpok nigdlínartardlunilume. aussame agdlâr-kígtitdlugo sikuiuitsok íssingnane kiagtarpok taimalo siláinarmik kíssaissardlune, táunalo kíssangnekarângame kutdlartarpok. ukiúkut sikuiuitsok íssigtakaok, taimáineranime sekínernek ajungajavigpok ajuvigtardlunilúnit taimalo puerkok — pingártumik agdlâr-kígtitdlugo — kúmukâssok angnertussakalune.

nunap siláinarmit nigdlernerulerneratigit siláinak nigdlertínekartarpok súkakalunilo ímap tungânut áparsínaussardlune. erkarsautigigáine sermerssûp kekata tungâ kanok kutsigtigissok sermivdlo sinâta tungânut ingmánguak sivingavdlune nautsorssûtigissariaokarpok siláinak nigdlertok taimalo okímaikulgutok sermerssûp sinâta tungânut ingerdlaortartok.

siláinak Kalâtdlit-nunâta sineríâta kulânítok nigdlivigsúngingmat sineríssap nunavdlo timâta siláinait ássigíngékissunik kíssássusekalersarput. nakitsinikíneritdlo ingerdlaortut ilángutípaloriarângata anorit árukâssut sákortússutsimíkut taimâgdlát nunane kiagtune anorâsuarssuárnut ássersúnekarsínaussut píngoriatârsínaussarput.

siláinaitdle Kalâtdlit-nunâta kulânítut kiagtut anorainit kíssartunit okimáinero-kaut, taimáitumigdlo Kalâtdlit-nunâne anorit 180 knobit tikitdlugit sákortutigisínaussut aserorterissakaut. anorerssúit taimáitut aseruaissartut sermerssûp tu-

ngânêrsúvdlutik tamatigut sineríssap tungânut sangmívekartarput nauk nunap kanok'íssusia — sôrdlo kangerdluit sumut sangminere — aperkutaúsínaussaraluartok.

Kitâta'kujatâne silasiorníkut píssutsit ássigíngísitâkissutut — sôrdlo ukiup ingerdlanerane kíassutsip íssíssutsivdlo níkingássutât Danmarkime píssutsinut ássinguvdlune nauk sôruname Kalâtdlit-nunâne ukiume íssingnerussaraluartok aussamilo nigdlernerussardlune — okautigissariaokarput agsut ámalu uvdune amerdlakissune siagdlertardlunilo kangnertartok. ukiúnerane anorerssuara-jugpok upernâkutdlo aussákutdlo puojarajugdlune — ilátigut sikup pujuanik puerkordlunilo agsut uvsigsumik. kangerdlungne píssutsit nunavingme píssutsinut erkainarnerúput ukiumile sákortokíssumik anordlertardlune.

Kitâta'avangnâne Tunuvdlo avangnâne kíassutsip íssivdlo ássigíngíssutait angnertunerúput pingártumingme ukiume íssigtákingmat. ingmánguáinak siagdlertardlunilo kangnertarpok, s. áss. Pearyland tássauvok sikuiuitsume inokajuitsok. anordlernek ajungajagpok kakutiguínardlo anorerssuartardlune.

Tunume sikorssuit píssutauvdlutik aussákut Kitânit puerkorerussarpok kangerdlungnile píssutsit nunavít píssussáinut erkainarneruvdlutik. kujasingnerussume siagdlertarnera kangnertarneralo ingassakaok uvdlorpagssuit siagdlertardlunilo kangnertardlune, anore níkipilôrtardlune kangerdlungnilo anorâsuagajugdlune.

silagssamik erkoriaissarnerit.

Kalâtdlit-nunâne erkainilo sila tássángái-

Ved Jespersens Bræ, Sdr. Igaliko, Narssak kommune.

Fot.: Hans Berg, november 1970.

nartumik avdlángorajugpok, Imarpiuvdlo siláinâta kíssartup isugutassuvdlo kausuitsuvdlo siláinâta nigdlertup panertuvdlo ingmingnut nâpínermingne píssusaisa nakitsinikínerit píngorartut sákortusartarpait.

silasiortut silamik erkoriainiarângamik píssutsit taimáitut ímat Kalâtdlitnunâta kangianítut nautsorssûtigissariakartarpait. silagssamik erkoriainerit uvdlut tamaisa aulisariuterpagssuarnut Islandip imartaine aulisartunut tusagagssiarinekartarput. sorssungnekartitdlugo taimátaok tamatuma migssâne Sovjetunionip NATO-vdlo angatdlataisa sorssûtít avkusârtugagssâne silagssamik erkoriainerit tutsuviginartut píssariakartínekásáput. taimáitumik píngâkaok silasiorfít sapíngisamik tamákíssut pílersíníásavdlugit NATO-p angatdlatai sorssûtít pásissagssanik ingerdlatitserkívfígenekarsínáusagpata.

ãmátaok ersserkigsartariakarpok Tunup avangnâne silap píssusê Islandip

imartaisa silānut súníutekartarkingmata. Tunup sarfâ imarujugssuarmik kausuitsup imânêrsumik nagsatakarpok, Imarpiuvdlo avangnâ'kangia'tungānut Europavdlo avangnâ'kitānut súníutekangâtsiarsínaussakaok. táuko píssusait misigssorniaráine Tunup avangnâne alapernáinerit ilángutíngitsûgagssáungitdlát.

silarssuarne tingmissartortarnerup kausuitsume silasiortut nalunaerutigissartagáinik píssariakartitsinera migdliartorpok píssutigalugo tingmissartut ungasig-suliartautit uvdlumíkut atornekartut nunavingmít nunavingmut ingerdlatitdlutik sikuiuitsut kulâtigôrnermingne akúnítariaerúníkûngmata âmalo kutsekissúkut 10–13 kilometerisut kutsigtigissúkut – tássa siláinait sarfáit kâvítuliortut sikuiuitsutdló kuláinítut kulautdlugit – ingerdlassalermata. tamáko píssutigalugit ukiut níkineráne 1975/76-ime ICAO – sákutûjúngitsut silarssuarne tingmissartortarnerat pívdlugó kátuvfik – atautsimítalíorsimavok ilátigut

misigssuisitsiniardlune sikuiuitsume silasiorfít aningaussartûtaunerat iluakutáu-ssusiatdlo erkarsautigalugit silarssuarne tingmissartortarnermut kanok pingârute-kartiginersut. misigssuinek nâmagsigpat ilimanarpok ICAO-p Kalâtdlit-nunâne silasiorfingnut tapiutigissartagai migdli-sinekásassut.

taimáikaluartordle Kalâtdlit-nunâne silasiornertigut pāsissagkat Imarpiup avangnâne Europavdlo avangnâne silagssamik kalerríssarnernut pingârutilerujugssûput; taimáitumik ilimanarpok WMO-p – silarssuarne silasiornerme kátuvfiup – silasiorfít sikuiuitsumîtut ingerdlânekarnerat nangíniásagâ, âmâtaordlo Kalâtdlit-nunâne nunap iluane tingmissartortarnerup píssariakartitsineruvdlo agdliartornere píssutigalugit silasiorturnut angnertunerujartortumik piu-massakartokarpok.

uniúvigsûsagunângilak isumakarâine Tunup avangnâne alapernáinîkut pāsissartagkat káumataussat pāsissutigssanik túniútagaisigut taorsernekarsínáusassut, táukume uvdlup únuavdlo ingerdlânerane Tunup avangnânik ardlaleriartlutik kuláussissarput atortokardlutigdlo kalipáumik augpalugtumik issáinarnik takunekarsínáungitsumik malugsarsínaussunik taimalo sikuiuitsume târaluartitdlugulûnit pāsissutigssanik ássilissanigdlo katerssisínaussunik. silasiordlunilume pâsiniaissarnerne káumataussat atornerisigut sujuariautit angnertokaut, tamatumûnale ajornartorsiutit tamarnik anigornekángitdlat.

anorinik pāsissutigssarpiait sule káumataussanit pâsiniainerit pígsarsari-
nek ajornakaut, táukulo pāsissutigssissu-

tait túngavigalugit periausigssarsiornek sule nâmaginartumut ángúsimanane. nuíssane atáinilo pāsissutigssarsiornek sule ajornakaoK, kalipautdlo augpalugtók issáinarnik takunekarsínáungitsok atordlugo únuákut pāsissutigssarsior-
karsínáugaluartok okartariakarpok nuíssat nunavdlo kâva ássigíngajangmik nigdlíssusekartitdlugit ersserkingnerussu-
mik pâserusutaugaluit kalipaut augpa-
lugtok issáinarnik takunekarsínáungitsok atordlugo ássilissane ersserkardlugtaki-
ssut. pingârtumik ukiume – aput, ser-
mek, ímap sikua nuíssatdlo ássigínga-
jangmik nigdlíssusekalerângata – Tunu-
me taimáitarpok. *taimáitumik sule okar-
tariakarpok káumataussanit – pingârtu-
mik sikuiuitsune – pāsissutigssarsiornek
silasiordlune pāsissutigssarsiornerne na-
lingínaussunut taorsiúsináungitsok, pe-
riautsitdle táuko mardluk ingmingnut ila-
pigtortutut okautigissariakarpok.*

kulâne erkartornekartut inerneránik okásagâine okartariakarpok silasiorní-
kut misigssuinerit mássákut Tunup avangnâne ingerdlânekartut sule ilisima-
tusarníkut avdlatigutdlo iluakutigssati-
gut nalekartut sujunigssamilo sule ukiune kulikûtârtorpâlugssuarne taimáituarat-
dlásassut. Kalâtdlit-nunânile silasiorne-
rup agdlílernekarnigssâ angnerpârdlûnit nautsorssûtigigaluarâine nuna tamáki-
vingnekarsínáungilak, taimáitumigdlo káumataussat ássilissáinik nunamut pio-
rartitsinek Kalâtdlit-nunâne nangmíner-
me silasiornermut ilapigtûtut pingârtu-
tut issigissariakásaok, taimáitumigdlo si-
lasiorfik Kangerdlugssuarmîtok káuma-
taussat ássilissáinik tigôraisínáungor-
dlugo atortulertariakarpok.